

Del 1

Introduktion till kursen

Makroekonomi och makroekonomisk politik

I makroekonomi studerar vi ekonomisk aktivitet inom systemet i sin helhet; företeelser som tillväxt, inflation och arbetslöshet analyseras, samt hur rådande institutioner (t.ex. landets regering och centralbank) kan påverka dessa företeelser genom policyåtgärder eller ändringar i spelreglerna.

Generellt kan man tycka att ekonomisk politik (i likhet med all annan politik) bör ha som mål att uppnå största möjliga lycka för landets invånare. För att göra problemet hanterbart måste vi dock ha enklare delmål för olika områden (sjukvård, skola, ekonomi, osv). Inom ekonomi brukar fokus ligga på tre delmål: *hög nivå på det totala värdet av produktion av varor och tjänster (dvs BNP), både idag och i framtiden; hög delaktighet i ekonomin och därmed låg arbetslöshet; samt hög grad av förutsägbarhet och stabilitet i den makroekonomiska utvecklingen, och därmed trygghet för ekonomiska aktörer.* Kort sagt, hög tillväxt, låg arbetslöshet, samt stabilitet. I viss mån överlappar dessa mål och att sikta på ett mål kan innebära att de andra uppfylls också. Till exempel, en stabil ekonomi ger en bra grund för tillväxt, och att ha en massa personer som går arbetslösa bidrar uppenbarligen inte till produktion av varor och tjänster. Dessa mål behöver dock inte alltid gå hand i hand. Till exempel kan stabilitet och låg arbetslöshet uppnås relativt enkelt i en planekonomi, men på bekostnad av dynamiken i ekonomin som leder till tillväxt och därmed hög produktion i framtiden. Andra viktiga mål, som kan absolut krocka med ovanstående mål, är en hög grad av jämlikhet i ekonomin, samt hög miljö kvalitet och hållbarhet. Jämlikhet pratar vi om lite i samband med analysen av arbetslösheten; miljö kvalitet tar vi i nästa kurs, JoME.

Observera att det inte är självklart att uppfyllelse av ovanstående mål i praktiken leder till högre lycka. Framförallt kan jakten efter ständigt högre BNP ifrågasättas ur flera synvinklar, bland annat med tanke på miljö kvalitet. Dock behandlar vi inte dessa frågor här, där fokus ligger på att förstå hur ekonomin fungerar och kan styras.

Varför plugga makroekonomi?

Att plugga makroekonomi ger en inblick i världen av ekonomisk policy och politik. Varför finns arbetslöshet, och varför är de olika politiska partierna oeniga om hur det ska mötas? Varför tycks det vara bra med en oberoende centralbank med låginflationsmål?

Det otroligt kul och intressant! Varje medborgare bör kunna! Att förstå hur saker och ting hör ihop kan också vara viktig om man är t.ex. företagare, eller funderar på hur man ska investera sina pengar. Eller när man tänker rösta!

Och så använder vi nationalekonomiska och matematiska analysverktyg, och färdighet med dessa är viktig för resten av utbildning och nyttigt i väldigt många situationer framöver.

Hur pluggar vi?

Utgångspunkten för mig är tidigare kurser som jag har hållit i som har fungerat bra. Föreläsningarna går in en takt sådan att alla ska kunna hänga med, och vi satsar därför hårt på de viktigaste punkterna. Kursinformationen kommer via kurshemsidan. Där lägger jag ut aktuell information, samt övningsuppgifter, föreläsningssanteckningar, mm. Jag delar ut kopior på föreläsningssanteckningarna på föreläsningarna.

Föreläsningar: Under föreläsningar försöker jag lyfta fram det viktiga och hjälpa er att *förstå*. Jag kräver en hel del medverkan från er, både för att jag vill veta i vilken mån ni hänger med, och för att jag vill att ni ska tänka till under föreläsningarna, inte se på dem som ett sätt att bli matade med information.

Övningar: Kanske den mest kortfattade och enklaste guiden till det ni ska kunna vid kursens slut är övningarna. Kom till övningsgenomgångarna, oavsett om ni kommer till föreläsningarna! Dessutom är övningarna högst relevanta för tentan; kolla de gamla tentorna på hemsidan.

Det finns två kursböcker. Den ena är Fregert och Jonung, Makroekonomi. Jag har gjort några läshänvisningar för denna bok, som passar till 3:e eller 4:e (senaste) upplagan. Fregert och Jonungs bok ger en bra introduktion till ämnet. Dessutom innehåller den mycket intressant information och analys av den svenska ekonomin i synnerhet, både idag och historiskt. Den andra boken har jag skrivit själv: Macroeconomics. Den är fortfarande »under construction«, men det finns en färdig version för i år. Det finns också en äldre version på svenska (från 2013). Denna bok är högst relevant för kursen; vi följer den, inte Fregert och Jonung, i föreläsningarna. Dessutom är den en utmärkt källa för att hjälpa er besvara hemtentan. Jag rekommenderar att ni använder den som huvudkälla under kursen.

Examinationen består av två delar. Första delen är en *hemtenta* som redan är ute på hemsidan. Den ska klaras med högst fyra fel för att man ska få skriva sluttentamen där betygen bestäms. Tanken med hemtentan är att hjälpa er att förstå, vid ett tidigt stadium i kursen, vad ni behöver läsa och plugga på. Därför har vi en föreläsningfri period där ni förväntas jobba med hemtentan.

Tentan är tänkt att testa förståelse. Det blir ganska krävande frågor som varierar från gång till gång. Men ni får välja bort ett par frågor; det är tänkt att ni ska få möjlighet att visa vad ni kan, snarare än vad ni inte kan.

Modell och verklighet

I makroekonomi, i likhet med all vetenskap, bygger vi modeller för att försöka förstå en komplex verklighet. Dessa modeller kan vara exakt specificerade i form av matematiska ekvationer, eller så kan de vara mer löst definierade verbalt. I nationalekonomi finns en stark preferens för matematiska modeller eftersom de ger möjlighet till en otvetydig härledning av resultat från antaganden, och därmed kan luddiga eller rent av felaktiga verbala resonemang undvikas. Därför försöker jag att använda exakt (matematiskt) specificerade modeller i så hög grad som möjligt även under kursen.

Det finns ett uppenbart problem med denna ansats: Hur gör man modellerna tillräckligt lättbegripliga samtidigt som man belyser de centrala problemen inom makroekonomi, det vill säga tillväxt, arbetslöshet, och konjunktur? Dessutom vill man naturligtvis även analysera problemen som en liten öppen ekonomi—det vill säga en ekonomi som i hög utsträckning handlar med omvärlden—står inför. Mitt mål är att endast presentera riktigt enkla modeller, och sedan diskutera jag vad vi kan lära oss av modellen som är relevant för att förstå den verkliga (komplexa) ekonomin. Det huvudsakliga är att vi, i modellerna i denna kurs, resonerar så ofta som möjligt utifrån konkreta och exakta antaganden till konkreta och exakta resultat. Ofta är resonemanget så pass enkelt att det måste inte ens härledas matematiskt, medan ibland behövs lite enkel matematik.

Vi analyserar alltså extremt förenklade ekonomier, t.ex. 'kokosnötsön'. Innebär det att boken—och därmed även kursen—är mindre avancerad än andra motsvarande böcker

som koncentrerar sig istället på att berätta vilka regler som gäller i riktiga ekonomier? Så är förstås inte fallet. Även 'riktiga' nationalekonomiska modeller—de som utvecklas av forskare och används av centralbanker och analytiker—är extremt förenklade bilder av ekonomin, och går inte att lita på på samma sätt som modeller från fysik eller kemi. Ibland finns det flera olika—rivaliserande—modeller för att förklara samma företeelser (som till exempel konjunktur eller arbetslöshet) på vitt skilda sätt. Därför är boken—genom ansatsen som beskrivs ovan—i själva verket mer avancerad än den vanliga ansatsen att 'berätta hur det är'. Målet med boken är att hjälpa studenten att få djupare insikter i (i) nationalekonomiska metoder, och (ii) hur riktiga ekonomier fungerar i verkligheten, och inte minst (iii) hur primitiv vår förmåga att förutse och kontrollera ekonomisk utveckling är. Samtidigt ger våra förenklade modeller tydliga svar angående vissa tankesätt och slutsatser om makroekonomi som absolut *inte* gäller, och detta är nog så värdefullt med tanke på alla förvirrade och felaktiga idéer som man utsätts för via till exempel mediala och politiska debatter.

En annan sak som särskiljer min ansats från mängden är att vi sätter pengar i centrum. Utan pengar har vi antingen ingen handel alls, eller byteshandel. Inte heller har vi finansiella tillgångar eller skulder. (Detta är sant per definition eftersom ett skuldbrev är en form av pengar.) Utan pengar finns ingen inflation, och ingen ränta. Inte heller finns konjunktur, valutor eller växelkurser. Kort sagt är pengar nyckeln till en modern ekonomi i vilken agenter specialiserar sig på olika verksamheter och dessutom jobbar i grupp på stora företag. Därmed är det inte förvånansvärt att pengar spelar också en central roll även när saker och ting går snett i ekonomin, till exempel när det uppstår hög inflation eller en kraftig lågkonjunktur. För att spåra pengarnas väg genom ekonomin använder vi *det cirkulära flödet*, en bild i vilken huvudfigurerna är individer (hushåll och staten) och företag (juridiska enheter som ägs av hushåll eller staten). Alla pengar ägs alltid av individerna, men de kan passera från en individ till en annan via transaktioner i vilka företag är inblandade. Det cirkulära flödet visar pengarnas rörelser i samband med sådana transaktioner.

Observera att pengar kan vara mynt och sedlar, men kan också vara annat: har man pengar på banken betyder det inte att banken förvarar ens sedlar. Det fanns förmodligen aldrig några sedlar; 'pengarna' du fick var via en elektronisk insättning i ditt konto från din arbetsgivare, eller CSN, eller vad det må vara.

Ordning

Vi börjar med den enklaste möjliga ekonomin och bygger successivt på komplexiteten i analysen.

- *En ekonomi utan pengar.* Hur funkar en ekonomi utan pengar, med avseende på tillväxt, arbetslöshet, och konjunktur? Vi kommer fram till att tillväxttakten blir mycket låg, medan arbetslösheten blir också låg. Dessutom finns det ingen konjunktur i vanlig bemärkelse (till exempel perioder där det uppstår arbetslöshet), fast ekonomin lär vara utsatt för externa *reala* chocker som dåligt väder eller naturkatastrofer.
- *Det cirkulära flödet.* Nu bygger vi upp en enkel ekonomi med varken tillväxt, arbetslöshet, eller konjunktur. Inte heller finns internationell handel; ekonomin är en autarki. Dock finns det pengar, det finns inflation och ränta, och det finns sparande och investering. Vi lär oss hur man följer pengarnas väg genom ekonomin.
- *Ekonomisk tillväxt.* Av våra tre huvudämnen—tillväxt, konjunktur, och arbetslöshet—börjar vi med tillväxt. Det innebär att vi studerar ekonomins utveckling på lång sikt, alltså bortser vi från konjunktur helt. Det visar sig att det som driver tillväxt på sikt är anammandet av nya teknologier. Dessutom är det viktigt att staten tar olika grepp för att uppmuntra detta.
- *Konjunktur.* Näst på tur är konjunktur, alltså svängningar i ekonomisk aktivitet över kort och medelfristig sikt. Varför uppstår låg- och högkonjunkturer, och hur

bör de hanteras av staten? I den enklaste analysen antar vi att priser och löner inte kan justeras, alltså är analysen Keynesiansk. Då visar det sig att individers och statens avvägningar mellan sparande och konsumtion spelar centrala roller i förklaringen. Staten kan påverka direkt genom finanspolitik, och centralbanken kan styra andras beslut genom penningpolitik. Senare utvecklar vi analysen för att inkludera inflation. Nu är förväntningar centrala i analysen av hur en ekonomi utvecklas.

- *Arbetslöshet.* Den sista av våra tre huvudämnen är arbetslöshet. Varför finns inte jobb till alla? Eller, varför finns det jobb till 93 procent utan att vi kan få fram jobb till de sista 7 procenten? Förklaring handlar dels om hur de som inte har jobb betar sig, men även om hur de som *har* jobb betar sig.
- *Öppna ekonomier.* Till sist öppnar vi upp vår ekonomi för internationell handel. Hur fungerar internationell handel under olika valutasystem, till exempel flytande valutor eller en valutaunion? Hur påverkas tillväxttakten och arbetslösheten? Hur påverkas konjunkturen och stabiliteten? Hur påverkas möjligheten att bedriva en egen ekonomisk politik? Hur uppstår kriser som till exempel den i euro-området? Och vilket system är att föredra?